

ОБРЯД КОЛЯДУВАННЯ НА БОЙКІВЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

В статті розглядається обряд бойківського різдвяного колядування на польових матеріалах автора. Автор виділяє в даному регіоні на сучасному етапі три основні статеві-вікові групи колядників: діти, неодружені хлопці, одружені чоловіки. Особливу увагу приділено значенню обряду колядування для українців Бойківщини на початку ХХІ ст.

Ключові слова: бойки, Бойківщина, Різдво, колядування, колядки.

Обряд різдвяного колядування під певними назвами і у тій чи іншій формі відомий майже всім європейським народам, що засвідчує його давність. Маємо свідчення, що корені колядницького обходу лежать ще у давньоримських сатурналіях та січневих календах¹. На наше переконання, неправомірним є твердження А.Розова про те, що найдавнішим слід вважати різдвяний обхід священнослужителів², а світське славлення виникло не раніше ХVІІІ ст. під впливом церковного та прицерковного звичаїв³. Ми глибоко переконані, що всі християнські обрядодії, приурочені до народного святкового календаря, мають більш пізні походження, ніж народні, і запроваджені церквою для витіснення так званих "поганських" обрядів.

Починаючи від представників міфологічної школи Я.Грімма та О.Веселовського⁴, більшість авторів⁵ виводили назву "коляда" від латинського слова "calendae", що означало перші дні кожного місяця, у даному випадку давньоримські новорічні святкування на початку січня. Є й інші гіпотези походження цього терміну. Деякі вчені вбачають у ньому суто слов'янські корені: "коло" – сонце, від якого і походить ім'я язичницького бога Коляди.

Поняття "коляда" вживається сучасними бойками у кількох значеннях: 1) твір зимового обрядового фольклору, переважно релігійного змісту (колядка), 2) дар господарів за виконану колядку, 3) гурт колядників або ряджених ("мала коляда" – вертеп на Закарпатті), 4) цикл різдвяно-новорічних свят (використовуваний раніше в цьому значенні термін "керечун"⁶ вже вийшов з ужитку).

Традиційно на Бойківщині збираються ватаги колядників, які різняться між собою за цілим рядом ознак: статеві-віковим складом, часом колядування, репертуаром виконуваних творів, музичним супроводом, розподілом вколядованого (грошей). Спираючись на дані наших польових експедицій, на Бойківщині в наш час можна виділити наступні групи колядників: діти, молоді хлопці, одружені чоловіки.

Спершу зупинимося на дитячому колядуванні. Воно поширене не в усіх селах Бойківщини. У деяких населених пунктах (наприклад, в с. Орявчику Сколівського р-ну Львівської обл.) люди вважають, що колядувати дітям соромно, оскільки зароблені гроші вони залишають собі, а не віддають на церкву, як дорослі колядники. В останні роки менше колядують діти в селах Самбірського р-ну Львівської обл. із сімей заробітчанин, для яких колядування відпало як джерело певного прибутку⁷. Діти якщо і колядують, то переважно у сусідів та родичів. В с. Головецьке Старосамбірського р-ну Львівської обл. діти за колядування не отримують нічого, тому і факт їхніх обходів сприймається схвально: діти несуть у хати благу вість про народження Ісуса Христа⁸.

Як і всі інші колядники, діти обходять хати у звичайному одязі, але іноді можуть перебиратися пастишками і ангелами та носити з собою "шопку", як учасники вертепу, проте на відміну від останнього вони ніяких сценек не розігрують, лише колядують⁹. На відміну від дорослих, чії колядницькі обходи відбуваються переважно вночі, діти колядують вдень та увечері і не під вікном, а на порозі або і в хаті. В с. Заднє Іршавського р-ну Закарпатської обл. у 1946 р. зафіксована цікава обрядодія: коли приходив перший колядник, він приносив пучок прутиків.

Господиня брала один прутик, і, якщо в хаті є доросла дочка, три рази злегка її ним вдаряла. Потім так само була худоба – для того, "щоб дівка і скотина була така ж весела, як колядники"¹⁰.

Виконувані дітьми колядки – виключно християнські, присвячені славленню народження Ісуса Христа. Серед останніх є спеціальні дитячі колядки, зокрема, така:

На небі зірка ясна засіяла, / І любим світом сияє.
Хвиля спасення нам завитала, / Бог в Вифлеємі рождаєсь.
Щоб землю з небом в одне злучити. / Христос родився: Славіте!
В біднім вертепі, в яслах на сіні / Спочив Владика, Цар світа.
Отож до Нього спішім всі нині: / Нашого жде Він привіта.
Спішім, любові тихо Го огріти: / Христос родився: Славіте!
Благослови нас, Дитятко Боже, / Дари нас нині любов'ю.
Най ціла сила пекла не зможе / Нас розділити з тобою.
Благослови нас, ми ж Твої діти! / Христос родився: Славите!¹¹

Якщо у Києві та на Київщині ми можемо зустріти в наш час дітей, які замість повноцінної співаної колядки промовляють короткий віршик, то на Бойківщині це неприпустимо, діти обов'язково співають. Ще кілька десятиліть тому господарі на Бойківщині, як і в інших регіонах України¹², обдаровували дітей спеціальним обрядовим хлібом – колачниками. Дитина могла зібрати цілу торбу таких хлібців. Також могли подарувати яблука, цукерки. Особливо діти тішилися, якщо їм знімали пригощення прямо з різдвяної ялинки¹³. Тепер дітей віддаровують солодощами і грошима (по кілька гривень; більше – якщо дитина колядує своїм родичам).

Фактично в кожній хаті є "колядник"¹⁴ – тоненька збіорчка, видана при церкві, що налічує близько 80 пісенних творів про народження Христа. Окрім того, на Західній Україні деякі сучасні естрадні групи випустили записи колядок на компакт-дисках та аудіокасетах (в основному в записах львівських вокальних формацій "Пікардійська терція", "Менестрелі", "Ярославна" тощо). Тому діти (і дорослі) вчать колядки не лише з вуст батьків та бабусь, тобто з усної традиції, а й за цими збірками та звукозаписами, а також в школах на уроках християнської етики, введених в обов'язкову шкільну програму на Західній Україні.

Відома російська етнолог Т.Бернштам вважає дитяче колядування (як і інші довірені дітям обрядові функції дорослих – такі як засівання, прихід полазника, оббігання з дзвіночком будинку в Чистий четвер, вигін худоби на перше випасання, закликання птахів навесні тощо) досить пізньою традицією; самостійні дитячі обходи відображають уявлення про цей період (Різдво – Н.Г.) як про час "народження", оскільки діти і молодь несуть ідею оновлення¹⁵. На нашу думку, важлива роль дітей, як колядників і полазників (а також новорічних посівальників), пояснюється також і тим, що вони малі, а отже, не встигли ще зчинити багато гріхів, тому їхні побажання на початку року будуть почуті Богом чи іншими вищими силами і збудуться швидше, ніж побажання дорослих, грішних вже людей. Уявлення про безгрішність, ритуальну "чистоту" дітей віком до 7 – 8 років в українській традиційній культурі відзначено і в статті дослідниці дитячої субкультури І.Щербак. Вчена підкреслює, що "обрядові функції дітей та підлітків мали застосовування в обрядах, пов'язаних з магією очищення, стимуляції та оберегу, тобто виявляли опосередкований зв'язок з обрядами родючості та обрядами репродуктивного характеру"¹⁶.

Колядування хлопців до дівчат в наш час на Бойківщині фактично не збереглося. Нам вдалося зафіксувати цей обряд лише в с. Тисові Болехівської міськради Івано-Франківської обл. та в с. Стрілків Стрийського р-ну Львівської обл.; від аспірантки кафедри етнології та краєзнавства, бойкині за походженням Зоряни Небесної також отримані відомості про існування такого обряду в сс. Нежухові, Голобутові, Завадові і Здолбунові Стрийського р-ну Львівської обл., де хлопці ходять до дорослих дівчат, "відданиць". В праці Л.Василечко згадується парубоча коляда в с. Цінева Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.¹⁷. За нашими дослідженнями, цей вид різдвяних обходів занепав у 1970-х роках. Всі вище названі села лежать на південно-східній межі Бойківщини. У с. Нежухові парубочья коляда називається "Калина", у Тисові – просто "коляда".

Хлопці у Тисові – єдині віншувальники, які ходять вночі – з пізнього вечора і до ранку з 7 на 8 та з 8 на 9 січня. Село велике, і хлоп'ячих ватаг є багато, в деякі роки набиралося і до

десяти. Кожна ватага співає не лише для дівчат свого кутка ("участка", як кажуть в Тисові), а ходить по всьому селу. Тому в одному місці, найчастіше в центрі села, одночасно може зібратися кілька парубоцьких ватаг. До складу однієї ватаги може входити 5 – 15 хлопців приблизно однакового віку (18 – 30 років). Коли хлопець досягав парубоцького віку (приблизно 18 років) і отримував право колядувати, він виставляв своїм колегам могорич – згідно з правилами входження до парубоцької громади. Тепер поряд із старшими в окремі ватаги збираються старшокласники, в окремі – підлітки. Перехід з однієї групи до іншої вже не супроводжується могоричем, тобто ініціації переходу з однієї громади до іншої забуті. Одружені чоловіки до таких гуртів не ходять, проте в перший рік по одруженню (якщо жінка відпускає – спостерігаємо вирівнювання статусу жінки та чоловіка на Бойківщині) молодий ґазда ще може востаннє сходити в коляду. Серед колядників ще традиційно обирається старший – береза, функції якого – заспівувати, збирати пожертвування та стежити за поведінкою колядників¹⁸. Раніше в репертуарі парубоцької коляди Тисова було з десяток колядок, а у 2009 році виконували тільки дві – "Пасла дівчина чотири воли" і "Видная яблунь":

Ой у садочку-виноградочку
 Приспів: Видная, видная яблунь червоні ябличка зродила
 Пильнувала її гречная панна
 Прийшов пред неї батенько єї
 Изверзь ми, доню, хоч пару яблук
 Я Вам не звержу, милому держу
 Прийшла пред неї матінка єї
 Изверзь ми, доню, хоч пару яблук
 Я Вам не звержу, милому держу
 Прийшов пред неї миленький єї (*варіант*: сам милий єї)
 Изверзь ми, мила, хоч пару яблук
 Тобі извержу, бо тобі держу / Я тобі звержу – всі тобі держу
 Милому звергла, а сама злізла
 Зрости ж велика, гречная панна
 Вінчуємо тя, гречная панно,
 Гречная панна, чом Наталонька – *ім'я дівчини, що живе в цій хаті*.
 Ще й у тім часу чом усі дівки / жінки
 Кохай бервінок на злотий вінок
 На золотенький прийде миленький
 Щоби ти Бог дав в городі зілле
 В городі зілле, в м'ясниць весіллі
 Дай боже! видная яблунь червоні ябличка зродила
 Віншуємо тя щистьом, здоровльом
 Щистьом здоровльом, зеленим вінцьом
 Зеленим вінцьом, красним молодцьом
 Як маєш сина – накопи сира
 Приспів: Дрібненько! й видная яблунь червоні ябличка зродила
 Як маєш дочку, шли по горівку
 Приспів: Скоренько! й видная яблунь червоні ябличка зродила
 Прикладай стіжки, лізь по горішки
 Приспів: Видная! видная яблунь червоні ябличка зродила¹⁹.

Неодмінний реквізит парубоцької ватаги, окрім музичних інструментів – зізда. Це складний виріб з кольорового паперу, зробленого у вигляді напівсфери (основною слугує сито) з багатьма (8 – 16) кутами. Всередину зірки вставлена свічка, яку вночі засвітлюють. Зірка крутиться, а свічка розміщена непорушно, до того ж захищена від вітру. На Галичині та Бойківщині, на відміну від центральних областей України, колядники до хати не заходять, співають під вікном – таким чином світло зірки добре видно з хати на фоні темної вулиці. Колядники підходять під те вікно, в якому сяє різнобарвними вогнями ялинка – теж певний закличний знак, оскільки

найкраще прибирають ялинки в тих хатах, де є молоді дівчата. За традицією, хлопці мають зайти під кожну хату, навіть таку, де дівчинка ще в колисці лежить, проте на практиці заходять до дівчат віком з 10 – 15 років. Дівчата в сподіванні на прихід колядників прибирають хати, дуже чепуряться самі. Вони очікують на парубоцьку коляду з нетерпінням, виглядають її, дуже ображаються, якщо хлопці пройдуть далі, не зазирнувши до них, і дуже радіють, коли їх все ж привітають.

Під кожним вікном виконується лише одна з кількох популярних у цьому селі колядок. Всі колядки дуже довгі, мають до 10 – 20 куплетів, і завжди виконуються в повному, нескороченому вигляді. Дівчина (або її мати чи батько, якщо дівчина надто сором'язлива) виходить і обдаровує колядників грошима, або запрошує до себе на гостину. Бували випадки, коли до останніх хат доходило лише кілька чоловік з ватаги – після кожної гостини хлопець, який має дівчину у хаті, залишався гостювати і надалі, а інші йшли вітати в першу чергу своїх дівчат.

Розподіл вколядованого здійснюється уже після свят. Раніше усі гроші ділилися порівну між учасниками (музикантам – більше), частину залишали на спільне гуляння. Тепер основна частина грошей відходить на церкву, частину хлопці лишають собі і відзначають завершення коляди гулянкою у місцевому барі. Раніше (до 50-х років ХХ століття) в с. Тисові жива була традиція влаштовувати танці в одній з хат кутка села. Хлопці, колядуючи по селу, доходили до тієї хати, де мали бути танці (ця хата мала бути більшою, кращою за інші – в ній зазвичай проводилися вечорниці), і з півгодини там танцювали. Акомпонували самі собі – бубен, скрипка, баян. Туди приходили також дівчата. Далі хлопці продовжували колядувати в наступних хатах. Зараз ця традиція вже зникла.

Також лише у Тисові із обстежених нами сіл збереглася бурса – архаїчна обрядодія, коли ґазди колядують ґаздам. Співають спеціальні "господарські колядки", зокрема "Чи спиш, чи чуєш, господареньку", "Ой, чий то плужок найраньше зійшов?":

Ой, чий то плужок найраньше зійшов?
 Приспів: На сей день, ой на сей день і на Рождество Христове
 Найраньше вийшов, найраньше оре?
 За плугом ходить сам Ісус Господь
 Й волики гонить святий Миколай
 Їстоньки носить Божая Матір
 Ой носить, носить Господа просить
 Та й посіємо яру пшеницю
 Й буде пшениця Богу на хвалу
 Й Богу на хвалу, людям на дару
 Й будуть женчики пшеницю жати
 Пшеницю жати, а в шир ширити,
 А шир ширини, а в вис висисти
 Будь же нам здоров, господареньку
 Господареньку, щоб Славоненьку (*ім'я господаря*)
 Та й вийди ід нам, подякуй же нам
 Не сам с собою, з свойов жоною
 З свойов жоною, з челедонькою
 З челедонькою, з худобонькою
 Ой що ми тобі колєдували...²⁰.

В с. Дуліби Стрийського р-ну Львівської обл. такий вид колядницького обходу називається "господарська коляда" (на відміну від "церковної коляди"), проте тут виконуються лише колядки на релігійну тематику²¹. Відмирання цього обряду, так само, як і коляди хлопців до дівчат, зумовлене негативним ставленням до нього церкви, яка визнає виконання лише релігійних творів, що славлять народження Христа. Зокрема, у розмові зі своєю парафіянкою отець Олександр з с. Тисів прямо сказав, що йому приємно, що його, як господаря, приходять вітати бурса, проте він хоче, щоб вона виконувала не язичницькі, а християнські колядки. Разом з тим не всі священики так категорично налаштовані проти виконання давніх колядок. Так, отець

Ярослав з с. Нежухова на Стрийщині позитивно ставиться до парубоцької коляди до дівчат, характеризуючи її як "обряд поваги до дівчат, любові, чистоти людських почуттів"; виконуючи колядки, молоді хлопці мають можливість "не вештатися під тинами вночі, не шукати порятунку в розважальних закладах за рахунок алкоголю"²².

Найпоширенішим на Бойківщині (цей вид різдвяного обходу зберігся абсолютно в усіх досліджених селах) є колядування одружених чоловіків на церкву. Ватагу таких колядників в різних селах називають "коляда", "велика коляда" (на противагу "малій коляді" – вертепу), "церковні", "хорова", "братська коляда" (с. Кам'янка Сколівського р-ну Львівської обл.). Цю групу очолює церковний куратор, іноді о неї входять лише члени церковного братства. Хронологічно це найпізніший вид колядування, проте зараз він, завдяки підтримці священиків, є домінуючим на Бойківщині.

За традицією колядувати мають лише чоловіки, проте у малолюдних селах (де більшість населення повийжджало на заробітки або переїхало в міста) колядують вже і жінки. Якщо ж чоловіків достатньо, то на село є кілька колядницьких ватаг по 20 – 30 чоловік, кожна з яких обходить хати тільки у своєму кутку села. Першим ідуть колядувати майже всюди до священика (в с. Коростові Сколівського р-ну Львівської обл. у священика колядують останнього, у нього ж і залишаються на гостину²³). В деяких селах (на відміну від Гуцульщини, де це явище повсюдне) є "береза" – той, хто найкраще знає слова і заспіває колядку, його посада виборна, але фактично він не змінюється роками. В деяких селах існує традиція виконувати під вікном завжди одну певну колядку. Найчастіше це "Бог предвічний". В с. Летня Дрогобицького р-ну Львівської обл. завжди колядують "В яслах лежить"²⁴. Починають колядувати під вікном, не стукаючи і не питаючи дозволу. Тому господарі можуть почути колядку вже з середини, якщо вони сплять або знаходяться в іншій кімнаті. Почувши колядників, господарі обов'язково виходять на поріг. Лише в одному селі, Дуліби Стрийського р-ну Львівської обл., ми зустріли звичай, що має назву "відпукати" колядників: якщо господарі не хочуть їх приймати, то стукають у вхідні двері зсередини.

Зазвичай "береза" співає куплети, а колядники тільки підхоплюють приспів в кінці кожного куплету. Такий спосіб виконання склався тому, що колядка часто налічує від 20 до 50 віршів, і запам'ятати їх усіх колядники просто не спроможні. Крім того, в колядках значне місце посідають величальні і побажальні елементи, звернені до конкретної особи (господаря, господині тощо), тому береза подекуди імпровізує тексти заспівів, а хор підхоплює незмінний приспів²⁵.

Після кожної колядки хтось із колядників ("береза") проказує т. зв. "віншівку" ("віншування", "повінчованку", "вінчувачку" – утверджений в етнології термін "поколяді"²⁶). Ось текст однієї з них: "Віншуєм Вас, пане господарю, щастєм, здоров'єм, з новом Рождеством, Ісусом Христом, щоби вам той Ісус допоміг всі свята впровадити, других дочекати, рік від року многая літ прожити, найменшій дитині вінок благословити, Христос ся рождає. – Славимо його!"²⁷

Термін "віншування", поширений в західних областях України, походить від німецького дієслова wünschen (бажати)²⁸ і буквально означає "привітання", "побажання". Це коротенькі або – рідше – довгі віршовані побажання, які обов'язково промовляються після колядки, навіть якщо в тексті самої колядки побажання вже прозвучали. Обійтися без віншівки не можна: "Ліпше вже не проколядувати, а провіншувати". Зі слів віншівок очевидно, що колядники не лише бажать, а фактично приносять власноруч, силою свого слова ті побажання, які вони проказують: "Ще вам дарую (курсив наш – Н.Г.) зерно ячмінне, з нього зібрати повнісінькі жмені"²⁹. Проте в основному, звичайно, колядники бажать гараздів не від свого імені, а від Бога за посередництвом церкви: "Скільки вни (господарі – Н.Г.) ту поофірували (подарували – Н.Г.) на святу церкву, стільки стократ незмеренно даруй їм, Господи, добра!"³⁰.

Вислухавши віншування, господарі або відразу віддячують колядників і ті йдуть далі, або запрошують їх до хати, де за проханням г'азди колядують кожному членові сім'ї окремо. В небагатьох селах ще збереглася традиція співати челяді дохристиянські колядки – до дитини, парубка, дівчини, господаря, господині. Виконують пісні не лише присутнім членам родини, а й, на замовлення г'азди, до родичів, що живуть далеко, також до померлих. В с. Ялинкувате Сколівського р-ну Львівської обл. нами зафіксований випадок, коли дочка господаря слухала призначену для неї колядку по телефону з Німеччини. В цьому ж селі нами записана колядка,

яка традиційно має виконуватися для немовлят, проте в останні роки введена новація: її виконують молодяткам для того, щоб у них в наступному році народилася дитина. Розповідають, що одному чоловікові заколядували цю колядку і через рік його дружина народила. Ось її текст:

Межи горами два яворове
 Приспів: Люляй же! Гей люляй, люляй, білоє дитя, малое
 На тих яворах нова колиска
 А в тій колисці білоє дитя на ім'я...
 Прилетіли там три ангелове
 Один собі сів протів голови
 Другий сів собі протів серденька
 Третій собі сів коло ніжечок
 Та й стали собі раду радити, не однакую
 Один же каже: заколишеме
 А другий каже: мамі лишиме
 А третій каже: з собов візьмеме
 Бо в нашім краю короля нема, та й згоди нема
 А він як зрост, корольом буде, та й згода буде
 Рости здорове, білоє дитя на ім'я ...
 Не сам з собов, з своїм татком, з своєв матінков
 Щасливі свята на многа літа, щастя, здоровля³¹.

Проте в більшості сіл челяді виконують різні християнські колядки, дохристиянські вже переважно відійшли у фонд пасивної пам'яті.

Газда віддячує колядників грошима (в середньому – 20 – 100 гривень від двору, залежно від заможності господарів і кількості виконаних колядок), які ті повністю передають на церкву. Один з колядників записує у спеціальний зошит, хто скільки дав, і цей список зачитує священик на одній зі служб після свят. Потім господарі запрошують колядників до столу. Колядникам важливо не відмовлятися від запропонованої чарки "палінки" (горілки), але сп'яніти не можна, оскільки можуть вигнати з колядницького гурту.

У деяких селах Бойківщини (зокрема, в тому ж с. Ялинкувате) до нашого часу зберігся різдвяний обряд "кочан", виконуваний колядниками та усіма домочадцями у хаті після того, як уже проспівані колядки до господаря, господині, їх дітей, і колядники почали грати коломийки. Коли мелодія коломийки обривалася, ту пару, що танцювала в центрі ("береза" – поводити колядників та газдиня), з усіх боків щільно оточували і затискали інші пари – щоб качани капусти були тугими³². В с. Верховина Бистра Великоберезнянського р-ну Закарпатської обл. "хлопи танцювали, щоб лен і коноплі родили"³³. В деяких селах Сколівського р-ну Львівщини та Воловецького р-ну Закарпаття колядники грають коломийки (в той час як у більшості інших сіл інформатори повідомляли, що під час Коляди не дозволені ніякі інші пісні, окрім колядок).

На Бойківщині, на відміну від сусідньої Гуцульщини, колядники не "рядяться", виступають у звичайному одязі. Музичні інструменти (як правило, це у різних поєднаннях традиційні для даного регіону скрипка, контрабас (народна назва – бас), бубен³⁴, а також баян/акордеон, використовуються не обов'язково.

Фактично всі вчені сходяться на думці, що традиційно головна ціль колядницького обходу – силою слова забезпечити добробут, урожай, приплід худоби господарям. Закріплена у традиційній народній свідомості здатність колядників приносити добро (а у випадку недостатнього обдарування – і зло), змінювати майбутню долю людей, виразно засвідчує їхній особливий сакральний статус. Дослідники по-різному пояснюють, хто наділив колядників цією силою. Виноградова Л. бачить колядників посланцями померлих предків³⁵. Натомість Т.Бернштам вважає їх представниками вищих небесних сил, зокрема Христа³⁶. На нашу думку, уявлення про те, що колядники уповноважені предками, є більш давнім, а те, що вони колядують від імені і во ім'я Бога – пізнішим, пов'язаним із підпорядкуванням колядницького обходу церкві. В наш час це останнє уявлення зберігається, оскільки, як було зазначено, всі наколядовані гроші відходять на церкву, тобто "на боже".

Ще в 1975 р. в с. Верховина Бистра Великоберезнянського району Закарпатської області колядували, "би ся худоба і діти добре ховали"³⁷. Подекуди люди досі вірять в те, що побажання колядників збудуться. Проте в переважній більшості родин колядників чекають тому, що така традиція. Окрім того, їх прихід несе радість і веселощі – ще О.Потебня вказував, що однією з головних цілей колядників є "дім звеселити"³⁸. Як в традиційний період, так і в наш час колядники виконують також комунікативну функцію, що сприяє консолідації сільської общини³⁹.

¹ Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті // Колесса Ф.М. Музикознавчі праці. – К., 1970. – С. 384; Франко І. До історії українського вертепа, історично-літературні студії й матеріали XVIII в. // Франко І. Повне зібрання творів в 50 т. – Т. 36. – С. 185.

² Розов А.Н. Рождественское и пасхальное христославление как виды праздничных обходов домов // Розов А.Н. Священник в духовной жизни русской деревни. – СПб., 2003. – С. 119 – 120.

³ Розов А.Н. Святочное колядование и рождественское христославление // Мифология и повседневность / Под ред. Панченка А.А., Богданова К.А. – Вып. 2. – СПб., 1999. – С. 222.

⁴ Дей О.І. Величальні пісні українського народу // Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року. – К., 1965. – С. 12.

⁵ Воропай О. Звичаї нашого народу. – К., 1993. – С. 127; Грушевський М.С. Історія української літератури. В 6 т., 9 кн. – Т. І. – К., 1993. – С. 173; Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография. – М., 1991. – С. 402; Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. В 3-х книгах, 6-ти томах. – К., 1994. – Кн. 1. – С. 12; Кирчів Р.Ф. Українські народні колядки і щедрівки // Колядки і щедрівки / Упоряд., вступ. стаття, примітки М.С.Глушка. – К., 1991. – С. 5; Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті... – С. 384; Митрополит Іларіон (Огієнко І.) Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1994. – С. 272; Страхов А.Б. Ночь перед Рождеством: народное христианство и рождественская обрядность на Западе и у славян. – Cambridge, 2003. – С. 244; Сумцов Н.Ф. Символика славянских обрядов. – М., 1996. – С. 203 та ін.

⁶ Кирчів Р.Ф. Народні вірування і знання // Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження / За ред. Гошка Ю.Г. – К., 1983. – С. 214.

⁷ Михальчак І. Вчимося колядувати // Голос Самбірщини. – 13 січня 2006 р. – № 2 (1130). – С. 1.

⁸ Записано Громовою Н.О. 19 серпня 2005 р. в с. Лімна Турківського р-ну Львівської обл. від о. Івана Мисіва 1972 р.нар., родом з с. Головецьке Старосамбірського р-ну Львівської обл.

⁹ Записано Громовою Н.О. 31 січня 2005 р. в Летня Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Буняка Петра Євстаховича 1933 р. нар.

¹⁰ Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. – Ф. 14-5. – Од. зб. 5. – Арк. 138, 139 (зворот).

¹¹ Записано Громовою Н.О. 16 серпня 2006 р. у с. Ріпне Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від групи дітей.

¹² Щербак І. Діти в традиційних обрядах українців // Народна творчість та етнографія (далі – НТЕ). – 2003. – № 3. – С. – С. 75.

¹³ Записано Громовою Н.О. 6 січня 2005 р. у с. Тисів Болехівської міської ради Івано-Франківської обл. від Павлюк Ганни Василівни 1959 р. нар.

¹⁴ Коляди, або Пісні з нотами на Різдво Христове. – Вільнюс: Периодика, 1990. – 144 с.; Коляди, або Пісні з нотами на Різдво Христове. – Торонто-Онтаріо: Друкарня оо. Василіян, 1990. – 144 с.

¹⁵ Бернштам Т.А. Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начала XX в. – Л., 1988. – С. 167 – 168.

¹⁶ Щербак І. Вказ. праця. – С. 71, 76, 77.

¹⁷ Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я. – Брошнів, 1994. – С. 9.

¹⁸ Боржовский В. "Парубоцтво", как особая группа в малорусском сельском обществе // Киевская старина. – 1887. – Т. 18. – № 8. – С. 772.

¹⁹ Записано Громовою Н.О. 8 січня 2005 р. в с. Тисів Болехівської міськради Івано-Франківської обл. від Пукас Анни Юрїївни, 1929 р. нар. та Павлюк Ганни Василівни, 1959 р. нар. 26 червня 2004, а також під час виконання колядницькою ватагою.

²⁰ Записано Громовою Н.О. 8 січня 2005 р. в с. Тисів Болехівської міськради Івано-Франківської обл. від Павлюка Василя Юрковича, 1956 р. нар.

- ²¹ Записано Громовою Н.О. в лютому 2005 р. в м. Києві від Гримич Марини Віллівни 1960 р. нар.
- ²² Запис Зоряні Небесної, жительки с. Нежухів, аспірантки кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- ²³ Записано Громовою Н.О. 5 липня 2005 р. в с. Коростів Сколівського р-ну Львівської обл. від Калиніва Михайла Дмитровича 1929 р. нар.
- ²⁴ Записано Громовою Н.О. 30 січня 2005 р. в с. Летня Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Янісів Євгенії Павлівни 1951 р. нар.
- ²⁵ Бабинський Я. Українські колядки та щедрівки: деякі аспекти еволюції жанру // Народознавчі зошити. – Львів, 2000. – № 1. – С. 96 – 97.
- ²⁶ Колядки та щедрівки. – К., 1965. – С. 479.
- ²⁷ Записано Громовою Н.О. 30 червня 2004 р. в с. Козаківка Болехівської міськради Івано-Франківської обл. від Макари Марії Андріївни, 1938 р. нар.
- ²⁸ Курочкін О.В. Новорічні свята українців. Традиції і сучасність. – К., 1978. – С. 89.
- ²⁹ Записано Громовою Н.О. 14 серпня 2005 р. в с. Старий Кропивник Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Мушкети Йосипа Тимковича 1934 р. нар.
- ³⁰ Різдвяна поколядь на Турківщині (віншування) / Збір. та упорядк. П.Зборовський. – Львів., 2000. – С. 24.
- ³¹ Записано Громовою Н.О. 7 січня 2007 р. в с. Ялинкуватуму Сколівського р-ну Львівської обл. від Миколи Федоровича Печти, 1966 р. нар.
- ³² Спостережено Громовою Н.О. 7 січня 2007 р. у с. Ялинкуватуму Сколівського р-ну Львівської обл., мотивація обряду записана від Луцика Федора Федоровича 1976 р. нар.
- ³³ Архів Інституту народознавства НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 2. – Од. зб. 215. – Арк. 84.
- ³⁴ Хай М.Й. Музичні інструменти бойків // НТЕ. – 1988. – № 5. – С. 21 – 22.
- ³⁵ Виноградова Л.Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян: Генезис и типология колядования. – М., 1982. – С. 232.
- ³⁶ Бернштам Т.А. Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начала XX в. – Л., 1988. – С. 141 – 142.
- ³⁷ Архів Інституту народознавства НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 2. – Од. зб. 215. – Арк. 84.
- ³⁸ Потебня А.А. Объяснения малорусских и сродных народных песен. – Т. II. Колядки и щедровки. – Варшава, 1887. – С. 48.
- ³⁹ Морозов И.А., Слепцова И.С. Круг игры. Праздник и игра в жизни севернорусского крестьянина (XIX – XX вв.). – М., 2004. – С. 262.

В статье рассматривается обряд бойковского рождественского колядования на полевых материалах автора. Автор выделяет в данном регионе в наши дни три главные половозрастные группы колядников: дети, неженатые юноши и женатые мужчины. Отдельное внимание уделено значению обряда колядования для украинцев Бойковщины в начале XXI века.

Ключевые слова: бойки, Бойковщина, Рождество, колядование, колядки.

The article is concerned with the rite of the Christmas carol-singing in Boikivshchyna region based on the author field materials. The author marks out three groups of the carol-singers: children, boys and married men. The article includes an information about the role of Christmas carol-singing for the boykos in the beginning of XXI cent.

Key words: the boykos, Boikivshchyna region, Christmas, carol-singing, carols.